

2023-05-22 Nr. NV-1184

ĮSTATYMO PROJEKTAS Nr.: TAP-22-2207(3) TAIS-22-14563(5))		DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS BIUDŽETINIŲ ĮSTAIGŲ ĮSTATYMO NR. I-1113 PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO, LIETUVOS RESPUBLIKOS VIEŠŲJŲ ĮSTAIGŲ ĮSTATYMO NR. I-1428 PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO IR SU JAIS SUSIJUSIŲ ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ		
		Rengėjas	Svarstyta	Siūloma
Įtraukta į artimiausią Seimo sesiją	<i>Pasirenkama</i> ☐ Taip ☐ Ne	<i>Vidaus reikalų ministerija</i>	<i>Pasirenkama</i> ☒ TAP ☐ LRV pasitarimas ☐ LRV posėdis ☐ Nesvarstyta 2023-04-25	<i>Pasirenkama</i> ☒ Svarstyti TAP ☐ Svarstyti LRV pasitarime ☐ Gražinti tobulinti
Įgyvendina Vyriausybės programą	<i>Pasirenkama</i> ☒ Taip ☐ Ne			

SPRENDŽIAMA PROBLEMA

Neįteisinti gerosios valdysenos principai viešojo sektoriaus institucijose, nereglamentuoti valstybės ir savivaldybių dalyvavimo viešosiose įstaigose pagrindai, didelė viešojo sektoriaus įstaigų fragmentacija.

Biudžetinių įstaigų (toliau - BĮ) įstatymo keitimą nulėmusios problemos:

- Nėra centralizuotos BĮ valdysenos stebėsenos;
- Silpna BĮ priežiūra;
- Per mažas biudžetinių įstaigų savarankiškumas;
- Netikslus BĮ valdymo struktūros reglamentavimas;
- Valstybės valdomoms bendrovėms negali būti suteikti viešojo administravimo įgaliojimai;
- Netiksliai reglamentuota, kada asmenys nemokamai gali siųsti siuntas per E-pristatymo sistemą.

Viešųjų įstaigų įstatymo (toliau – VĮĮ) įstatymo keitimą nulėmusios problemos:

- VŠĮ, kurių valdyje dalyvauja valstybė ar savivaldybės, valdysena neatitinka gerojo valdymo principų (tikslų iškėlimas, kolegialių organų sudarymas ir teikiamos paramos viešinimas);
- Nėra centralizuotos VŠĮ valdysenos stebėsenos.
- Nėra įtvirtinti valstybės ar savivaldybės dalyvavimo Viešojoje įstaigoje (toliau – VŠĮ) pagrindai;
- Nėra VĮĮ kriterijų juridinio asmens teisei formai parinkti;

Registrų centro duomenimis, iš **231 965** juridinių asmenų **3290** yra viešieji juridiniai asmenys, iš jų – **2674** biudžetinės įstaigos, **324** viešosios įstaigos, **10** regionų plėtros tarybų, **1** Centrinis bankas, **19** savivaldybių įmonių, **224** UAB ir **30** AB. Absoliuti dauguma viešojo sektoriaus įstaigų veikia švietimo srityje – 70 proc., 10 proc. - socialinėje srityje, 5 proc. – kultūros, 3 proc. – sveikatos ir 2proc. – sporto.

Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys:

- Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai Lietuvos Respublikos Seimas pritarė 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72, 205.1 papunktyje nurodytą iniciatyvą – optimizuoti institucijų tinklą, didinti jų veiklos skaidrumą ir atsakomybę, mažinti dubliuojamas funkcijas;
- Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155, 9.1.1 papunktyje nurodytą veiksmą, kuriuo siekiama tobulinti viešojo sektoriaus institucinę sąrangą (institucijų tinklą) ir viešojo valdymo procesus, įskaitant administracinės gebos stiprinimą per viešąją politiką įgyvendinančias agentūras;
- 2021 m. balandžio 6 d. valstybinio audito ataskaitoje Nr. VAE-3 „Valstybės ir savivaldybių valdomų įmonių bei viešųjų įstaigų valdysena“ pateikta 1 rekomendacija „Siekiant užtikrinti, kad valstybės ar savivaldybių institucijos pagal vykdomą veiklą galėtų pasirinkti tinkamiausią juridinio asmens teisinę formą,

leidžiančią pasiekti geriausių rezultatų jį valdant, teisės aktuose nustatyti detalius VŠĮ steigimo kriterijus juridinio asmens teisei formai parinkti“ ir 7 rekomendacija „siekiant, kad viešųjų įstaigų, kurių valdyme dalyvauja valstybė ar savivaldybės, valdysena atitiktų gerojo valdymo principus ir būtų orientuota į efektyvią ir skaidrią jų veiklą, inicijuoti teisės aktų pakeitimus dėl gerosios valdysenos principų (tikslų išskėlimas, kolegialių organų sudarymas ir teikiamos paramos viešinimas) viešosiose įstaigose diegimo“;

- Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos 2021 m. vasario 2 d. išvadoje dėl korupcijos rizikos analizės viešųjų įstaigų valdymo ir veiklos srityse Nr. 4-01-757 pateiktas Vidaus reikalų ministerijai pasiūlymas svarstyti dėl pavyzdinių viešojo sektoriaus institucijų steigiamų viešųjų įstaigų dokumentų patvirtinimo, atsižvelgiant į specialiųjų teisės aktų reikalavimus.

PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS

Įstatymų projektų tikslai:

- mažinti viešojo sektoriaus fragmentaciją, nustatant aiškesnius kriterijus juridinio asmens teisei formai parinkti;
- užtikrinti, kad valstybės ar savivaldybės dalyvavimas viešosiose įstaigose būtų tikslingas, nešėtų naudą visuomenei ir valstybei ar savivaldybei;
- padidinti biudžetinių įstaigų ir viešųjų įstaigų, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, valdymo efektyvumą, skaidrumą ir administracinę gebą atlikti šioms įstaigoms pavestas funkcijas;

BII pakeitimo projekte siūloma:

- **Papildyti biudžetinės įstaigos apibrėžti požymiais, kurie tiksliau įvardintų šios įstaigos paskirtį** - ribotos civilinės atsakomybės viešąjį juridinį asmenį, išlaikomą iš valstybės ar savivaldybės biudžetų asignavimų, taip pat iš Valstybinio socialinio draudimo fondo, Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžetų ir kitų valstybės pinigų fondų lėšų ir atliekantį viešojo administravimo, viešųjų paslaugų teikimo ar kitas funkcijas, kurios priskirtinos valstybės politikos tam tikrose (valstybės veiklos, ministrams pavestose valdymo ar visuomeninio gyvenimo) srityse formavimui ar įgyvendinimui ir šios politikos formavimo ir įgyvendinimo aptarnavimui arba atliekantį Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme ir kituose įstatymuose nustatytas savivaldybių savarankiškasias ir valstybines (valstybės perduotas savivaldybėms) funkcijas.
- **Papildyti biudžetinėms įstaigoms nustatytus draudimus ribojimu savo vardu priimti skolinius įsipareigojimus pagal įsipareigojamuosius skolos dokumentus;**
- **Papildyti biudžetinės įstaigos savininko teises ir pareigas įgyvendinančios institucijos kompetenciją**, nustatant, kad ši institucija, skirtų ir atšauktų kolegialaus biudžetinės įstaigos priežiūros organo narius (kai juos turi);
- **Patikslinti biudžetinės įstaigos nuostatų turinio reikalavimus;**
- **Atsisakyti pareigos teisės aktuose, kuriais steigama biudžetinė įstaiga nurodyti ir biudžetinės įstaigos buveinę. Siūloma nustatyti pareigą nurodyti biudžetinės įstaigos buveinę jos nuostatuose;**
- **Įtvirtinti bendras nuostatas dėl biudžetinės įstaigos vadovo priėmimo į pareigas ir jo kadencijų** – asmuo į biudžetinės įstaigos vadovo pareigas būtų priimamas 5 metų kadencijai konkurso būdu arba įstatymų nustatytais atvejais be konkurso, galėtų eiti tos pačios biudžetinės įstaigos vadovo pareigas ne daugiau kaip dvi kadencijas iš eilės. Konkursai į biudžetinės įstaigos vadovo pareigas turėtų būti organizuojami ir vykdomi Vyriausybės nustatyta tvarka;
- **Nustatyti galimybę sudaryti kolegialų biudžetinės įstaigos veiklos priežiūros organą – biudžetinės įstaigos stebėtojų tarybą (toliau – stebėtojų taryba)** (stebėtojų taryba biudžetinės įstaigos savininko teises ir pareigas įgyvendinančiai institucijai turės teikti išvadas dėl biudžetinės įstaigos veiklos planavimo dokumentų, veiklos ataskaitų, išlaidų sąmatų; pasiūlymus dėl geresnio biudžetinės įstaigos veiklos organizavimo, geresnio vidaus

administravimo funkcijų atlikimo; išvadas ar pasiūlymus dėl kitų su biudžetinės įstaigos veikla susijusių klausimų, kuriuos pateikia savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija; išvadas dėl biudžetinės įstaigos vidaus kontrolės sistemos veikimo; jos pateiktos išvados ir pasiūlymai savininko teises ir pareigas įgyvendinančiai institucijai ir biudžetinės įstaigos vadovui nebūtų privalomi .

Įstatymų projektų rengėjų nuomone, įvertinus BĮĮ pakeitimo projekte siūlomas išimtis, stebėtojų tarybos galėtų būti sudarytos apie 90 valstybės biudžetinių įstaigų (apie 25 proc. visų valstybės biudžetinių įstaigų). Stebėtojų tarybą turėtų sudaryti ne mažiau kaip 5 nariai ir ne daugiau kaip 15 narių, kurie būtų paskiriami 4 metų kadencijai.

- **Išplėsti biudžetinės įstaigos vadovo kompetenciją, pavedant jam nustatyti biudžetinės įstaigos struktūrą, biudžetinės įstaigos darbuotojų pareigybių sąrašą ir biudžetinės įstaigos darbuotojų darbo apmokėjimo sistemą, jei biudžetinėje įstaigoje nėra sudaryta kolektyvinė sutartis, kurioje būtų nustatyta tokia sistema.**
- **Patikslinti nuostatas, reglamentuojančias savivaldybių biudžetinių įstaigų audito atlikimą** - siūloma nustatyti, kad savivaldybės kontrolės ir audito tarnyba atlieka ne tik savivaldybės biudžetinės įstaigos išorės finansinį, veiklos, bet ir atitikties auditą.
- **Reglamentuoti biudžetinių įstaigų valdysenos stebėsenos pagrindus nustatant, kad stebėseną atliks Vyriausybės įgaliota institucija.** Šiai institucijai būtų pavesta kaupti informaciją apie biudžetinių įstaigų valdyseną ir atlikti šios informacijos analizę, teikti apibendrintą informaciją apie biudžetinių įstaigų valdyseną ir šios informacijos analizės rezultatus valstybės politiką viešojo administravimo srityje formuojančiai ministerijai (Vidaus reikalų ministerijai).
- Atlikti kai kuriuos redakcinio pobūdžio Biudžetinių įstaigų įstatymo teksto patikslinimus ir šiame įstatyme vartojamas sąvokas suderinti su kituose įstatymuose vartojamomis sąvokomis.

Viešojo administravimo įstatymo (toliau – VAI) *pakeitimo projekte siūloma:*

- Suvienodinti Viešojo administravimo įstatyme vartojamas ir BĮĮ pakeitimo projekte siūlomas formuluotes, susijusias su BĮ administracijos (valdymo) struktūra ir kartu išplėsti BĮ struktūros sampratą;
- Išplėsti subjektų, galinčių tvirtinti biudžetinės įstaigos struktūrą, ratą ir papildant jį kolegialiu biudžetinės įstaigos valdymo organu;
- Nustatyti, kad grupė yra savarankiškas (neįeinantis į kitų biudžetinės įstaigos struktūrinių padalinių sudėtį) struktūrinis padalinys, kurį sudaro ne mažiau kaip 4 pareigybės.
- Proporcingai nustatyti Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatyme nepriekaištingos reputacijos ir kitus kvalifikacinius reikalavimus viešojo administravimo subjekto vadovui, kolegialaus valdymo organo nariams ir priežiūros organo nariams;
- Atsisakyti įpareigojimo taikyti nepriekaištingos reputacijos reikalavimą viešojo administravimo subjektų darbuotojams, kuriems yra pavesta teikti asmenims įstatymų nustatytą viešojo administravimo subjekto turimą informaciją, konsultuoti asmenis viešojo administravimo subjekto kompetencijos klausimais, vykdyti administracinę procedūrą, atlikti viešojo administravimo subjekto vidaus administravimą.
- Išplėsti subjektų, kuriems gali būti suteikti viešojo administravimo įgaliojimai, ratą ir nustatyti, kad šie įgaliojimai gali būti suteikti valstybės valdomoms įmonėms, t. y. ne tik valstybės įmonėms, bet ir valstybės ir savivaldybių valdomoms bendrovėms (taip kaip jos yra suprantamos pagal Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo 2 straipsnio 5, 6, 15 ir 16 dalių nuostatas), tik tais atvejais, kai pagrindžiama, kad nėra valstybės ar savivaldybių institucijų ar įstaigų, kurioms šie įgaliojimai gali būti suteikti, ir kai tokie įgaliojimai yra tiesiogiai susiję su tų valstybės ir savivaldybių valdomų įmonių veiklos tikslais;
- Nustatyti, kad elektroninio pristatymo paslaugos fiziniams asmenims neatlygintinai teikiamos tada, kai jie elektronines siuntas per Nacionalinės elektroninių siuntų pristatymo naudojant pašto tinklą informacinę (toliau – E. pristatymo) sistemą siunčia viešojo

administravimo subjektams, turintiems juridinio asmens statusą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės Įstatymo (toliau – LRVI) pakeitimo projekte siūloma:

- Atsisakyti nuostatų, reglamentuojančių Vyriausybės, ministrų ir Vyriausybės kanclerio kompetenciją tvirtinti atitinkamų biudžetinių įstaigų struktūrą, didžiausią leistiną valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį iš valstybės biudžeto ir valstybės pinigų fondų, pareigybių skaičių, taip Vyriausybės įstatymo nuostatas suderinant su BII pakeitimo projekte ir Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymo Nr. VIII-1316 pakeitimo įstatymo projekte, kuriam buvo pritarta Vyriausybės 2022 m. lapkričio 7 d. nutarimu Nr. 1115 ir kuris buvo pateiktas svarstyti Lietuvos Respublikos Seimui (XIVP-2066(3)), siūlomu teisiniu reguliavimu.
- Atsižvelgiant į 2023 m. sausio 1 d. įsigaliojusias Lietuvos Respublikos viešojo sektoriaus atskaitomybės įstatymo Nr. X-1212 pakeitimo įstatymo Nr. XIII-3308 nuostatas, pakeitusias ataskaitų rengimo reguliavimą, vietoj metinės Vyriausybės veiklos ataskaitos nurodyti, kad Vyriausybė ne rečiau kaip kartą per metus pateikia Seimui metinę valstybės pažangos ataskaitą.
- Papildyti nuostatas, reglamentuojančias ministro pavadavimą. Siūloma, kad Vyriausybės įstatymo 26 straipsnio 3 dalies 6, 9, ir 16 ir 17 punktuose nustatytas funkcijas (šiuose punktuose nustatytos funkcijos yra susijusios pagrindiniais ministerijos veiklos klausimais) pavaduojantis ministras galėtų atlikti ne tik tada, kai pavaduojamas ministras negali atlikti savo funkcijų ilgiau negu 30 dienų, bet ir tada, kai ilgiau nei 30 dienų nėra paskirtas naujas ministras šio Vyriausybės įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje ir 11 straipsnio 4 dalyje nurodytais atvejais (ministrui atsistatydinus ir Seimui pareiškus nepasitikėjimą ministru). Toks pasiūlymas teikiamas siekiant užtikrinti ministerijos veiklos stabilumą ir nuoseklumą.
- Siekiant teisėkūros sistemiškumo ir strateginio valdymo sistemos vidinės darnos, atsisakyti Vyriausybei nustatytos pareigos tvirtinti savo prioritetinių darbų sąrašą. Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymas numato Vyriausybės prioritetinių darbų sąrašą kaip atskirą strateginio valdymo sistemos elementą. Pagal šio įstatymo 8 straipsnio 3 punkto nuostatas, Vyriausybės veiklos prioritetai turi būti nurodomi Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane.
- Atsisakyti praktikoje neįgyvendinamos nuostatos, numatančios galimybę įstatymu pavesti ministerijai valstybės politikos įgyvendinimo funkcijas „nustatytam terminui“.
- Atsisakyti Vyriausybės įstaigos ir įstaigos prie ministerijos veiklą reguliuojančių nuostatų, reglamentuojančių struktūros tvirtinimą, valdymo organus ir jų atskaitomybę, nes tai bus reglamentuota Biudžetinių įstaigų įstatyme ir turės būti tiesiogiai taikoma šioms įstaigoms.
- Nustatyti galimybę ministerijoms ir Vyriausybės įstaigoms pačioms spręsti dėl poreikio turėti metinį veiklos planą. Šiuo metu veikianti strateginio valdymo sistema sukurta taip, kad strateginio valdymo sistemos dalyviai patys galėtų apsispręsti dėl veiklos lygmens planavimo dokumentų rengimo – jie turėtų būti rengiami tais atvejais, kai reikalinga detalizuoti aukštesnio lygmens planavimo dokumentų įgyvendinimą. Taip yra strateginio valdymo sistemos dalyviams yra užtikrinama galimybė susiplanuoti savo veiklą norimu detalumu, nekuriant prielaidų didinti aukštesnio lygmens planavimo dokumentų skaičių, kuris mažintų strateginio valdymo sistemos efektyvumą.
- Suvienodinti formulotės „strateginis veiklos planas“ vartojimą visame Vyriausybės įstatymo tekste. Pagal Strateginio valdymo įstatyme nustatytą reguliavimą ir susiklosčiusią praktiką, vienam strateginio valdymo sistemos dalyviui yra rengiamas ir tvirtinamas vienas strateginis veiklos planas. Ministras tvirtina vieną visų jam pavestų valdymo sričių strateginį veiklos planą.
- Atsisakyti ministrams pavestų valdymo sričių strateginių veiklos planų tvirtinimo procedūros detalizavimo, o konkrečiai – Vyriausybės įstatymo 26 straipsnio 3 dalies 6 punkte vartojamos formulotės „suderinęs su Ministru Pirmininku“, nes tai jau yra padaryta Vyriausybės patvirtintoje Strateginio valdymo metodikoje, kuria ministras privalo

vadovautis. Paminėtina tai, kad Vyriausybė yra inicijavusi Strateginio valdymo metodikos peržiūrą, pagal kurią strateginių veiklos planų derinimo su Ministru Pirmininku numatoma atsisakyti.

- Numatyti ministrui galimybę deleguoti ministerijos struktūrinių padalinių nuostatų ir valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir gaunančių darbo užmokestį iš valstybės biudžeto ir valstybės pinigų fondų, pareigybių aprašymų tvirtinimą, taip pat įstaigų prie ministerijos bei kitų Vyriausybės įsteigtų biudžetinių įstaigų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina ministerija, vadovų priėmimą į pareigas ir atleidimą iš jų, šių vadovų skatinimą, pašalpų, tarnybinių nuobaudų jiems skyrimą arba sprendimų dėl darbo pareigų pažeidimo priėmimą, taip pat, ministrui pavedus, atostogų, papildomų poilsio dienų suteikimą Vyriausybės įstaigų vadovams, jų siuntimą į komandiruotes ir kitų sprendimų, susijusių su Vyriausybės įstaigos vadovų tarnybos santykiais priėmimą ministerijos kancleriui, taip sumažinant ministrui tenkančią vadovaujamojo darbo apimtį.
- Patikslinti nuostatas dėl ministro diskrecijos, susijusios su darbdavio funkcijų atlikimu įstaigų prie ministerijos vadovų bei kitų Vyriausybės įsteigtų biudžetinių įstaigų, kurių savininko teises ir pareigas įgyvendina ministerija, vadovų atžvilgiu;
- Patikslinti Vyriausybės įstaigų paskirtį, nustatant, kad šios įstaigos steigiamos įgyvendinti valstybės politiką dviem ar daugiau ministrams pavestose valdymo srityse ir atsisakyti galimybės pavesti įstaigoms prie ministerijų dalyvavimo formuojant valstybės politiką atitinkamose srityse funkciją;

Tam, kad tinkamai būtų įgyvendintas siūlomas teisinis reguliavimas, siūloma pavesti Vyriausybei iki 2024 m. liepos 1 d. pateikti Seimui Vyriausybės įstaigų ir įstaigų prie ministerijų veiklą reglamentuojančių specialiųjų įstatymų pakeitimo projektus, kuriais tuose įstatymuose nustatytas Vyriausybės įstaigų ir įstaigų prie ministerijų veiklos reglamentavimas būtų suderintas su šiuo įstatyme nustatytu reglamentavimu. Šiuo metu Vyriausybės įstaigos organizacinę formą turi **6 valstybės įstaigos: Lietuvos vyriausiojo archyvaro tarnyba, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Valstybės duomenų agentūra, Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija ir Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. Dalyvavimo formuojant valstybės politiką funkcijos įstatymais yra pavestos Valstybinei akreditavimo sveikatos priežiūros veiklai tarnybai prie Sveikatos apsaugos ministerijos, Lietuvos kino centrui prie Kultūros ministerijos, Lietuvos geologijos tarnybai prie Aplinkos ministerijos ir Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.**

- Nustatyti, kad sprendimų dėl Vyriausybės įstaigos vadovų atostogų, papildomų poilsio dienų suteikimo, siuntimo į komandiruotes, kitų sprendimų, susijusių su jų tarnybos santykiais funkcijas atliktų Vyriausybės paskirtas atitinkamos valdymo srities ministras;
- Nustatyti pareigą Vyriausybės įsteigtoms įstaigoms, kurios centralizuotai atlieka dalį viešojo sektoriaus subjektų vidaus administravimo funkcijų, turėti metinį veiklos planą. Siūloma, kad tokių įstaigų metinius veiklos planus tvirtintų atitinkamos valdymo srities ministras arba jo pavedimu – atitinkamos įstaigos vadovas. Taip pat siūloma patikslinti šių įstaigų paskirtį, nurodant kad jos centralizuotai atlieka ne dalį viešojo sektoriaus subjektų bendrųjų, o vidaus administravimo funkcijų.
- Nenurodyti Vyriausybės įstatyme viešosios įstaigos Vyriausybės strateginės analizės centro teisinės formos ir kitų šios viešosios įstaigos veiklos pagrindus reglamentuojančių nuostatų, kurios yra įtvirtintos Viešųjų įstaigų įstatyme;
- Atsisakyti Vyriausybei nustatytos pareigos tvirtinti viceministrų skaičių ministerijose;
- Atsisakyti privalomo ministro patariamiosios institucijos – ministerijos kolegijos – sudarymo, paliekant ministrui diskreciją pačiam nuspręsti dėl jos reikalingumo;
- Patikslinti Vyriausybės kanclerio kompetenciją ir nustatyti, kad Vyriausybės kancleris padeda Vyriausybei koordinuoti ministerijų ir kitų valstybės institucijų veiklą įgyvendinant pirmiausia Vyriausybės programą, taip pat kitus planavimo dokumentus;
- patikslinti vartojamą Strateginio valdymo metodikos pavadinimą, taip suderinant Vyriausybės ir Strateginio valdymo įstatymų nuostatas.

Biudžeto sandaros įstatymo projekte (toliau – BSI) siūloma:

Siekiant tobulinti biudžetinių įstaigų valdysenos modelį, suteikiantį galimybę šioms įstaigoms pačioms spręsti daugiau savo valdymo klausimų siūloma nustatyti asignavimų valdytojo teisę padidinti biudžetinės įstaigos darbuotojų darbo užmokesčio fondą lėšomis, kurias įstaiga sutaupė naudodama jai išlaikyti skirtus asignavimus;

Atsižvelgiant į Viešojo administravimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytą Vyriausybės kompetenciją viešojo administravimo įgaliojimus viešosioms įstaigoms suteikti Vyriausybės nutarimais, siekiama sudaryti galimybę tokioms viešosioms įstaigoms skirti valstybės biudžeto asignavimus ne tik Strateginio valdymo įstatyme nustatytoms funkcijoms atlikti, bet ir Viešojo administravimo įstatymo nustatyta tvarka suteiktiems viešojo administravimo įgaliojimams įgyvendinti;

Siekiant teisėkūros sistemiškumo, *Vietos savivaldos įstatymo (toliau – VŠĮ) pakeitimo projektu siūloma* suderinti Seimo 2022 m. birželio 30 d. priimto Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo Nr. I-533 pakeitimo įstatymo Nr. XIV-1268 nuostatas su keičiamų Biudžetinių įstaigų įstatymo ir Viešojo administravimo įstatymo nuostatomis:

- atsisakoma savivaldybės tarybos funkcijos tvirtinti savivaldybės biudžetinių įstaigų struktūrą ir nustatyti joms didžiausią leistiną valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, pareigybių skaičių, o nuo 2024 m. sausio 1 d. ir darbo užmokesčio fondą. Atitinkamai atsisakoma mero funkcijos teikti savivaldybės tarybai tvirtinti savivaldybės biudžetinių įstaigų didžiausią leistiną valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, pareigybių skaičių, o nuo 2024 m. sausio 1 d. ir darbo užmokesčio fondą.
- atitinkamai numatoma savivaldybės administracijos direktoriaus, kaip biudžetinės įstaigos vadovo, funkcija tvirtinti savivaldybės administracijos struktūrą ir pareigybių sąrašą;
- siekiant suvienodinti visų biudžetinių įstaigų valdysenos praktiką šiuo aspektu, atsisakoma VŠĮ įtvirtintos nuostatos, įtvirtinančios neribotą savivaldybės kontrolieriaus kadencijų skaičių.
- visuose Įstatymų projektuose siūloma tikslinti keičiamuose įstatymuose vartojamą nuorodą į Lietuvos statistikos departamentą, pakeičiant jo pavadinimą į Valstybės duomenų agentūros pavadinimą.

VII pakeitimo projekte siūloma:

- patikslinama **VŠĮ samprata, ją susiejant su viešųjų paslaugų teikimu, tačiau tuo neapsiribojant – be viešųjų paslaugų teikimo VŠĮ galėtų vykdyti ir kitą valstybei ir visuomenei naudingą veiklą;**
- Siekiant nustatyti aiškią takoskyrą tarp VŠĮ, kurių savininkas ar dalininkas yra valstybė ar savivaldybė, ir kitų VŠĮ, **nustatoma, kad valstybė ar savivaldybė galėtų dalyvauti tik viešąsias paslaugas teikiančiose ir (arba) turinčiose viešojo administravimo įgaliojimus VŠĮ;**
- numatomos galimybė VŠĮ pertvarkyti į asociacijas, akcines bendroves, mažąsias bendrijas, labdaros ir paramos fondus;
- Nustatoma, kad VŠĮ steigėjo, savininko ar dalininko teisės valstybė įgyvendintų per vieną Vyriausybės įgaliotą valstybės įstaigą (ministeriją, Vyriausybės įstaigą, ar Vyriausybei atskaitingą biudžetinę įstaigą);
- Siekiant VŠĮ veiklos, valdymo aiškumo, numatomi papildomi reikalavimai VŠĮ, kuriose dalyvauja valstybė ar savivaldybė, steigimo sutarčiai ir įstatų turiniui (pavyzdinius įstatų ir įstatų rengimo rekomendacijas tvirtina Vyriausybės įgaliota institucija). Atsižvelgiant į VŠĮ, kurių savininkė ar dalininkė, turinti **daugiau kaip pusę balsų visuotiniame dalininkų susirinkime, yra valstybė ar savivaldybė, specifika, įtvirtinamos tokių VŠĮ visuotiniam dalininkų susirinkimui papildomos funkcijos: nustatyti viešajai įstaigai siektinus metinius jos veiklos tikslus, rezultatus (rodiklius),** jeigu jie nėra nustatyti savininko ar dalininko teisės ir pareigas įgyvendinančios institucijos Strateginiame veiklos plane ir pan.);

Didinant VŠĮ veiklos viešinimą ir skaidrumą, įtvirtinama nuostata, kad VŠĮ, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, finansinių ataskaitų aiškinamajame rašte būtų pateikiama informacija ne tik apie VŠĮ gautą, bet ir suteiktą paramą.

Priemonės, kad VŠĮ būtų valdomos vadovaujantis gerosios praktikos principais:

- naujas VŠĮ valdysenos modelis, kurio esmė – VŠĮ galėtų turėti ne tik vienasmenį valdymo organą – VŠĮ vadovą, bet ir kolegialų – VŠĮ valdybą, o valdybos būtų privalomos VŠĮ, kurių savininkė ar dalininkė, turinti **daugiau kaip pusę** balsų visuotiniame dalininkų susirinkime, yra valstybė ir kuri veikia keliems ministrams pavestose valdymo srityse arba kurių dalininkės yra ne mažiau kaip dvi savivaldybės.
- valdybai pavedama dalis visuotinio dalininko susirinkimo funkcijų, taip efektyvinant ir greitinant sprendimų priėmimo procesą (pvz.: nustatyti paslaugų, darbų bei produkcijos kainas ir tarifus ar jų nustatymo taisykles, skirti ir atšaukti VŠĮ vadovą ir t.t.);
- išplečiama VŠĮ vadovo kompetencija (vadovas būtų atsakingas už teikiamų viešųjų paslaugų sąrašo sudarymą, teikiamų viešųjų paslaugų aprašymų patvirtinimą, taip pat, už teikiamų administracinių paslaugų sąrašo sudarymą ir pan.) atsižvelgiant į Viešojo administravimo įstatymo 19 ir 20 str. nuostatas;
- VŠĮ, kurių savininkė ar dalininkė, turinti daugiau negu pusę balsų visuotiniame dalininkų susirinkime, yra valstybė ar savivaldybė, vadovas į pareigas būtų priimamas 5 metų kadencijai konkurso būdu arba įstatymų nustatytais atvejais be konkurso. VŠĮ vadovas visuotinio dalininkų susirinkimo arba kolegialaus valdymo organo sprendimu antrai kadencijai galėtų būti skiriamas be konkurso, jeigu kiti įstatymai nenustato kitaip;
- VŠĮ valdybą turėtų sudaryti ne mažiau kaip 5 nariai, skiriami 5 metų kadencijai. Konkretus VŠĮ valdybos narių skaičius būtų nustatomas VŠĮ įstatuose. Valdybai vadovautų jos pirmininkas išrenkamas pačios valdybos;
- nustatomi valdybos narių skyrimo kriterijai, už veiklą valdyboje jos nariams turėtų būti atlyginama VŠĮ lėšomis Vyriausybės nustatyta tvarka (valdybos nariui išmokama suma per mėnesį negali būti didesnė kaip 15 proc. o valdybos pirmininkui – ne daugiau kaip 20 proc. VŠĮ vadovo vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio);
- numatoma, kad steigėjo, savininko, dalininko teises ar pareigas valstybė įgyvendintų per vieną Vyriausybės įgaliotą valstybės įstaigą (numatoma - Viešojo valdymo agentūra), o savivaldybė – per savivaldybės vykdomąją instituciją; nustatomos VŠĮ savininko ar dalininko teises ir pareigas įgyvendinančios Vyriausybės įgaliotos valstybės įstaigos ar savivaldybės tarybos pareigas VŠĮ atžvilgiu;
- reglamentuojami VŠĮ valdysenos stebėsenos pagrindai nustatant, kad šią stebėseną atliks Vyriausybės įgaliota institucija (numatoma – Viešojo valdymo agentūra).

VTĮ pakeitimo projektu siūloma suteikti teisę valstybės tarnautojams gauti atlyginimą ne tik už veiklą einant valstybės ar savivaldybės valdomos įmonės ar jos dukterinės bendrovės (kaip yra šiuo metu), bet viešosios įstaigos, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, kolegialaus organo nario pareigas.

VPIDĮ pakeitimo projektu siūloma numatyti pareigą deklaruoti privačius interesus viešosios įstaigos, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, valdybos nariams.

CK pakeitimo projektu yra siūloma numatyti išimtį draudimui viešuosius juridinius asmenis pertvarkyti į privačius juridinius asmenis.

DK pakeitimo projekte, suderinant Darbo kodekso 210 straipsnio nuostatas su Biudžetinių ir Viešųjų įstaigų įstatymuose numatomu nustatyti biudžetinės ir viešosios įstaigos kolegialių priežiūros ir valdymo organų teisiniu reguliavimu, siūloma įtvirtinti biudžetinės ir viešosios įstaigos darbuotojų atstovams teisę skirti savo narius į šiose įstaigose sudaromus priežiūros ir valdymo organus.

SPIĮ pakeitimo projektu, FRPSPI pakeitimo projektu ir PMI pakeitimo projektu patikslinamos šiuose įstatymuose esančios blanketinės nuorodos į Biudžetinių ir Viešųjų įstaigų įstatymų straipsnius, kurių numeracija yra keičiama BĮ pakeitimo projektu ir VĮ pakeitimo projektu.

Dėl lėšų įgyvendinimui

Lydraštyje nurodyta, kad numatyti, kiek tiksliai valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšų pareikalaus pokyčiai, susiję su stebėtojų tarybų biudžetinėse įstaigose sudarymu, nėra galimybės, nes pagal siūlomas BĮ pakeitimo projekto nuostatas šių tarybų sudarymas savininko teises ir pareigas įgyvendinančioms

institucijoms nebūtų privalomas, sprendimai būtų priimami šių institucijų iniciatyva, laisva valia, naudojant turimus darbo užmokesčiui skirtus asignavimus. Todėl valstybės biudžetinių įstaigų savininko teisės ir pareigas įgyvendinančioms institucijoms papildomi valstybės biudžeto asignavimai nėra numatomi. Pagal preliminarinius skaičiavimus, **5 narių stebėtojų tarybos išlaikymas biudžetinėje įstaigoje, kurios vadovo atlyginimas yra apie 4 000 eurų ir kurios pareigybių skaičius yra apie 200, apytiksliai sudarytų apie 1 proc. šiai įstaigai skiriamo darbo užmokesčio fondo.**

Numatoma, kad pokyčiai, susiję su valdybos viešosiose įstaigose sudarymu, turės būti įgyvendinami jas diegiančių viešųjų įstaigų lėšomis, papildomų lėšų skyrimas nėra planuojamas. Pagal siūlomas VII projekto nuostatas valdybos privalės būti steigiamos **12 viešųjų įstaigų (2 valstybės, 10 savivaldybių)**, likusiose viešosiose įstaigose, kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, valdybos galės būti steigiamos visuotinio dalininkų susirinkimo iniciatyva, laisva valia. Be to, viešosioms įstaigoms, kuriose valstybė ar savivaldybė turi pusę ar mažiau balsų visuotiniame dalininkų susirinkime, VII projekto nuostatos, reglamentuojančios valdybos narių apmokėjimą už veiklą, nebus privalomos, net jei tokia viešoji įstaiga ir nuspręs steigti valdybą. Pagal preliminarinius skaičiavimus, **5 narių valdybos viešojoje įstaigoje, kurios vadovo atlyginimas yra apie 4 000 eurų ir kurios pareigybių skaičius yra apie 200, išlaikymas viešojoje įstaigoje apytiksliai sudarytų apie 1,1 proc. šiai įstaigai skiriamo darbo užmokesčio fondo.**

Valstybės įmonei Registrų centrui turės būti skirtos papildomos valstybės biudžeto lėšos Juridinių asmenų registro funkcionalumams atnaujinti. Tiksliai nurodyti, kiek kainuos Juridinių asmenų registro funkcionalumo atnaujinimas, bus galima tada, kai bus kaip bus parengti Viešųjų įstaigų įstatymo įgyvendinamųjų teisės aktų projektai, t. y. pavyzdinių įstatų ir jų rengimo rekomendacijų projektai.

Kitoms Įstatymų projektų nuostatomis įgyvendinti papildomų valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų nereikės.

Dėl numatomų įgyvendinimo terminų

VŠĮ, kurių savininkas ar dalininkas yra valstybė ar savivaldybė, turės iki 2025 m. gruodžio 31 d. prisitaikyti prie pasikeitusio teisinio reguliavimo, t.y. atlikti veiksmus, kad atitiktų gerajai valdysenai keliamus reikalavimus, jei pagal įstatymo nuostatas būtina įsteigti VŠĮ valdybą, pertvarkyti VŠĮ į kitos teisinės formos juridinį asmenį arba perleisti savininko ar dalininko teises kitiems asmenims, patvirtinti naujus VŠĮ įstatų ir pan. Tai yra pakankamas terminas reikiamiems pertvarkymams atlikti. Pasikeitusio teisinio reguliavimo stebėseną atliks Vyriausybės įgaliota įstaiga (aiškinamajame rašte nurodoma Viešojo valdymo agentūra).

ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS

Svarbiausias tikėtinas pokytis – tobulesnis VŠĮ ir BĮ valdysenos modelis.

BĮ valdysenos tobulinimas:

- BĮ vadovas – kadencijai konkurso būdu 5+5 m.;
- Išplėsta vadovo kompetencija – nustatys BĮ struktūrą, pareigybių sąrašą, darbo apmokėjimo sistemą ir lanksčiau valdys DU fondą;
- Naujas BĮ priežiūros organas – STEBĖTOJŲ TARYBA:
 - Sudaroma savininko iniciatyva ir sprendimu;
 - Proporcingai atstovaujama sudėtis;
 - Kompetencija – pasiūlymai dėl geresnio BĮ valdymo ir veiklos organizavimo;
 - Atlygis priklausys nuo posėdžių skaičiaus ir negalės viršyti pirmininko – 14 prc. BĮ vadovo mėnesinio VDU, narių – 10 proc.
 - NESUDAROMA ministerijose, LRP, LRS, LRV kanceliarijose, krašto apsaugos ir statutinėse įstaigose, savivaldybių biudžetinėse įstaigose, kitose BĮ, kuriose pagal specialiuosius įstatymus privalomi panašūs organai.

VŠĮ valdysenos tobulinimas:

- VŠĮ vadovas – kadencijai konkurso būdu 5+5 m.;
- Naujas VŠĮ valdymo organas – VALDYBA:

- Sudaroma visuotinio dalininkų susirinkimo sprendimu;
- Privalomai sudaroma, jei VŠĮ veikia kelių ministrų valdymo srityse arba jei dalininkės yra ne mažiau kaip dvi savivaldybės, kurios, kartu sudėjus, turi daugiau negu pusę balsų visuotiniame dalininkų susirinkime;
- Proporcingai atstovaujama VŠĮ valdybos sudėtis;
- Kompetencija – paslaugų kainų nustatymas, vadovo skyrimas ir atšaukimas, pasiūlymai dėl geresnio VŠĮ valdymo ir pan.;
- Atlygis priklausys nuo posėdžių skaičiaus ir negalės viršyti pirmininko 20 proc. VŠĮ vadovo mėnesinio VDU, narių – 15 proc.

STEBĖSENA

Numatoma, kad pasikeitusio teisinio reguliavimo stebėseną atliks Vyriausybės įgaliota įstaiga (Viešojo valdymo agentūra), kuriai Įstatymu yra numatytos atitinkamos funkcijos, susijusios su informacijos apie VŠĮ valdyseną kaupimu ir analize. Rodiklius, pagal kuriuos informacija bus renkama ir analizuojama, jai nustatys Vidaus reikalų ministerija, kaip valstybės politiką VŠĮ srityje formuojanti institucija. Viešojo valdymo agentūra apibendrintą informaciją apie VŠĮ valdyseną ir šios informacijos analizės rezultatus teiks Vidaus reikalų ministerijai.

Rodiklių, pagal kuriuos bus atliekama Įstatymo įgyvendinimo stebėseną, rinkinys šiuo metu yra dar tik rengiamas, bendradarbiaujant su Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos ekspertais. **Neaišku kokie tie rodikliai bus nustatomi Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai aiškinamajame rašte nurodomi rodikliai - vertinamojo pobūdžio (bus aiškiau suprantama VŠĮ paskirtis ir jų vieta viešajame sektoriuje; valstybės ar savivaldybės dalyvavimas VŠĮ veikloje taps labiau pagrįstas, nei didesnę naudą valstybei ar savivaldybei, labiau atitiks visuomenės lūkesčius; bus sudarytos platesnės galimybės viešąsias įstaigas pertvarkyti į kitų teisinių formų viešuosius juridinius asmenis ir kt.).**

SUINTERESUOTŲ ASMENŲ ĮTRAUKIMAS

Inicijuojamas teisinis reguliavimas paveiks Biudžetines ir viešąsias įstaigas, valstybę ir savivaldybes, kurios yra biudžetinių ir viešųjų įstaigų savininkės ar dalininkės. Pagal Projekto aiškinamajame rašte nurodytus duomenis, šuo metu veikia **2674 biudžetinės įstaigos, 324 viešosios įstaigos** kurių savininkė ar dalininkė yra valstybė ir (ar) savivaldybė.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Projektas buvo svarstytas 2023-04-25 Tarpinstituciniame pasitarime. Buvo sutarta, kad Vidaus reikalų ministerija įvertins Vyriausybės kanclerės G. Balčytės, Ministro Pirmininko patarėjo R. Žylio ir Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės bei Teisingumo ministerijos pastabas ir pasiūlymus, taip pat surengs susitikimą su Finansų ministerijos, Krašto apsaugos ministerijos, Kultūros ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos savivaldybių asociacijos ir prireikus kitų institucijų atstovais ginčytinoms formuluotėms suderinti.

Vidaus reikalų ministerija organizavo pasitarimus, beveik visos pastabos ir pasiūlymai buvo suderinti. Atskirai buvo organizuotas susitikimas su LSA (daugiausiai pateikusi pastabų ir pasiūlymų) kurio metu pavyko suderinti visas teiktas pastabas ir pasiūlymus.

Dėl pastabų ir pasiūlymų, į kuriuos neatsižvelgta arba atsižvelgta iš dalies pateikta derinimo pažyma: dėl papildomo Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo projekto įvertinimo (KAM) - neatlikta skaičiavimų, kiek papildomų biudžeto lėšų reikėtų skirti Saugiojo tinklo tvarkytojui: nežinoma, kokį poveikį konkurencijai turėtų ūkio subjektų galimybės vykdyti ūkinę veiklą apribojimas uždraudžiant daliai valstybės valdomų įmonių teikti elektroninių ryšių paslaugas, taip pat kokį poveikį konkurencijai turės ūkio subjektams teikiama parama, neatlygintinai teikiant elektroninių ryšių paslaugas; dėl Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymu (toliau – VAI) keičiamo viešojo administravimo subjektų rato (SM; TM); dėl galimybės valstybei būti viešosios įstaigos savininke ir tais atvejais, kai viešosios įstaigos veikla prisideda prie viešųjų interesų tenkinimo (SM); Iš dalies atsižvelgta į SMSM

pastabą, atsisakyta Viešųjų įstaigų įstatymo viršenybės kitų įstatymų atžvilgiu. VŠĮ 1 straipsnis papildytas nauja 2 dalimi, nurodančia, kad Įstatymo nuostatos viešosioms įstaigoms, kurių veiklą reglamentuoja kiti įstatymai, taikomos tiek, kiek kiti įstatymai nenustato kitaip.

KITI SVARBŪS ASPEKTAI

Atkreiptinas dėmesys, kad teikiami įstatymų projektai - **tik dalis** Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai Lietuvos Respublikos Seimas pritarė 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr. XIV-72, 205.1 papunktyje nurodytos iniciatyvos - optimizuoti institucijų tinklą, didinti jų veiklos skaidrumą ir atsakomybę, mažinti dubliuojamas funkcijas ir **dalis** LRV nuostatų įgyvendinimo plano, patvirtinto LRV 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155, 9.1.1 papunktyje nurodyto veiksmo, kuriuo siekiama tobulinti viešojo sektoriaus institucinę sąrangą (institucijų tinklą) ir viešojo valdymo procesus, esmingai nesprenžianti klausimo dėl įstaigų priskyrimo viešajai ar biudžetinei įstaigai. Iki 2025-12-31 reikės priimti teisės aktus, kurie užtikrintų įstaigų priskyrimą vienai ar kitai kategorijai, atsižvelgiant **tik į vykdomas funkcijas**, o ne į kitus faktorius (pvz. lankstesnis darbo apmokėjimas).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad siekiant efektyviau naudoti valstybės informacinius išteklius, skirtus asmenų ir viešojo administravimo subjektų susirašinėjimui, būtina sukurti teisinės prielaidas, kad visas viešojo administravimo subjektų susirašinėjimas su asmenimis pirmiausia būtų vykdomas elektroninių ryšių priemonėmis naudojantis viena valstybės informacine sistema, o įprastomis pašto paslaugomis būtų naudojamosi tik esant tam tikroms prielaidoms (sąlygoms). Kadangi Susisiekimo ministerijos veiklos tikslas yra „formuoti valstybės politiką elektroninių ryšių ir pašto srityse ir organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą;“, tikslinga, kad Susisiekimo ministerijai būtų pavesta inicijuoti minėtų teisinių prielaidų sukūrimą.

LRVK Teisės grupė siūlo įvertinti, ar kai kurių Projektų (ar atitinkamų straipsnių) siūloma įsigaliojimo data- **2023 m. liepos 1 d.** neturėtų būti vėlesnė, atsižvelgiant į Projektų svarstymo Vyriausybėje ir Seime procedūras, į tai, kad Seimo priimtus įstatymus turi pasirašyti Respublikos Prezidentas, įstatymai turi būti paskelbti Teisės aktų registre; taip pat į tai, kad įgyvendinant Projektų nuostatas iki 2023 m. birželio 30 d. turės būti priimti įgyvendinamieji teisės aktai. Projektų rengėjai žada patikslinti įsigaliojimo datą, nustatant 2023 m. spalio 1 d.

PAŽYMĄ PARENGĖ

Vilija Vervečkienė

Viešojo valdymo grupė, patarėja